

Crna Gora

Regulatorna agencija za energetiku i
regulisane komunalne djelatnosti

**IZVJEŠTAJ O AKTIVNOSTIMA NADZORA NAD
VELEPRODAJNIM TRŽIŠTEM ELEKTRIČNE
ENERGIJE U 2023. GODINI**

Podgorica, oktobar 2024. godine

SADRŽAJ

UVOD	1
1 NORMATIVNI OKVIR.....	2
2 EVIDENCIJA UČESNIKA NA VELEPRODAJNOM TRŽIŠTU ELEKTRIČNE ENERGIJE CRNE GORE.....	4
3 INSAJDERSKE INFORMACIJE	6
4 NADZOR NAD VELEPRODAJNIM TRŽIŠTEM ELEKTRIČNE ENERGIJE.....	8
5 MEĐUINSTITUCIONALNA I MEĐUNARODNA SARADNJA.....	16
6 REZIME	17

Popis grafika

Grafik 2.1. Učesnici na veleprodajnom tržištu električne energije u Crnoj Gori.....	5
Grafik 4.1. Prosječne ponderisane cijene po kojima je CGES kupovao električnu eneregiju za pokrivanje gubitaka u prenosnom sistemu u periodu 2020 - 2023. godina.....	8
Grafik 4.2. Prosječne ponderisane cijene po kojima je CEDIS kupovao električnu energiju za pokrivanje gubitaka u distributivnom sistemu u periodu 2020 - 2023. godina.....	9
Grafik 4.3. Cijene bazne električne energije ostvarene u 2023. godini na crnogorskom i mađarskom dan-unaprijed tržištu.....	11
Grafik 4.4. Cijene vršne električne energije ostvarene u 2023. godini na crnogorskom i mađarskom dan-unaprijed tržištu.....	11

Popis slika

Slika 4.1. Vrijednosti NTC-a na granicama crnogorskog elektroprenosnog sistema i susjednih sistema u 2023. godini.....	122
Slika 4.2. Fizički tokovi između crnogorskog elektroenergetskog sistema i susjednih sistema u 2023. godini.....	133
Slika 4.3. Fizički tokovi između crnogorskog elektroenergetskog sistema i susjednih sistema u 2008. godini.....	134
Slika 4.4. Fizički tokovi između crnogorskog elektroenergetskog sistema i susjednih sistema u 2018. godini.....	135

Lista skraćenica

- ACER – Agencija za saradnju energetske regulatora (eng. *Agency for the Cooperation of Energy Regulators*)
- BELEN – „Berza električne energije“ DOO Podgorica
- CEDIS – „Crnogorski elektrodistributivni sistem“ DOO Podgorica
- CGES – „Crnogorski elektroprenosni sistem“ AD Podgorica
- ECRB – „Elektroprivreda Crne Gore“ AD Nikšić
- EU – Evropska unija (eng. European Union – EU)
- REGAGEN – Regulatorna agencija za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti
- REMIT – Regulativa (EU) broj 1227/2011 Evropskog parlamenta i Savjeta o cjelovitosti i transparentnosti veleprodajnog tržišta energije (eng. *Regulation of Energy Market Integrity and Transparency*)
- REMIT II – Regulativa (EU) 2024/1106 o izmjeni regulativa (EU) br. 1227/2011 i (EU) 2019/942 u pogledu poboljšanja zaštite Unije od manipulacije na veleprodajnom tržištu energije (eng. *Regulation amending Regulations (EU) No 1227/2011 and (EU) 2019/942 as regards improving the Union's protection against market manipulation on the wholesale energy market*)

UVOD

Regulatorna agencija za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti (u daljem tekstu: Agencija) je, u skladu sa članom 14 stav 2 *Zakona o nadzoru nad veleprodajnim tržištem električne energije i prirodnog gasa („Službeni list CG”, broj 1/22)* (u daljem tekstu: Zakon o nadzoru nad tržištem), dužna da sačini godišnji izvještaj o aktivnostima nadzora nad veleprodajnim tržištem električne energije i prirodnog gasa i da ga objavi na svojoj internet stranici. Navedenim zakonom je u crnogorsko zakonodavstvo transponovana *Regulativa (EU) broj 1227/2011 Evropskog parlamenta i Savjeta o cjelovitosti i transparentnosti veleprodajnog tržišta energije* (u daljem tekstu: REMIT).

Budući da u Crnoj Gori ne postoji tržište prirodnog gasa, ovaj izvještaj se isključivo odnosi na aktivnosti nadzora nad veleprodajnim tržištem električne energije u 2023. godini – drugoj godini primjene REMIT-a.

Izvještaj o aktivnostima nadzora nad veleprodajnim tržištem električne energije se sastoji od sedam poglavlja.

U prvom poglavlju je opisan normativni okvir kojim je uređena oblast nadzora nad veleprodajnim tržištem električne energije i prirodnog gasa u Crnoj Gori, dok su u poglavljima koja slijede date informacije o Evidenciji učesnika na veleprodajnom tržištu električne energije, o objavljivanju insajderskih informacija od strane učesnika na tržištu, o aktivnostima iz nadzora nad veleprodajnim tržištem električne energije, izazovim u vršenju nadzora i međuinstitucionalnoj i međunarodnoj saradnji u primjeni REMIT-a.

1 NORMATIVNI OKVIR

Ministarski savjet Energetske zajednice je u novembru 2018. godine donio *Odluku, broj D/2018/10/MC-EnC*¹, kojom je usvojen REMIT prilagođen za ugovorne strane Energetske zajednice i definisana obaveza usklađivanja njihovih normativnih okvira sa ovom regulativom. Osnovna razlika između prilagođene verzije ove regulative i one koja se primjenjuje u članicama EU je nenadležnost ACER-a u pogledu nadnacionalnog nadzora nad veleprodajnim tržištima električne energije i prirodnog gasa zemalja Energetske zajednice i nepostojanje centralizovanog prikupljanja podataka o trgovini veleprodajnim energetskim proizvodima.

Donošenjem Zakona o nadzoru nad tržištem u januaru 2022. godine, kojim je u crnogorsko zakonodavstvo transponovan REMIT, izvršeno je usklađivanje crnogorskog normativnog okvira sa EU propisima kojima se uređuje nadzor nad veleprodajnim tržištem električne energije i prirodnog gasa. Osnovni cilj ovog zakona je stvaranje uslova za pravilno funkcionisanje veleprodajnog tržišta električne energije i prirodnog gasa kroz: uspostavljanje djelotvornog sistema nadzora veleprodajnog tržišta, kako bi se spriječile, otkrile i sankcionisale zloupotrebe na tržištu; poboljšanje transparentnosti na veleprodajnom tržištu električne energije i prirodnog gasa, kako bi se povećalo povjerenje u tržište, povećao broj učesnika na tržištu i uspostavio pouzdan cjenovni signal; kao i obezbjeđivanje dodatne zaštite kupaca kroz nadzor nad ponašanjem učesnika na tržištu.

Zakonom o nadzoru nad tržištem su propisane zabrane zloupotreba na tržištu, kaznena politika, nove obaveze učesnika na veleprodajnom tržištu i ovlašćenja REGAGEN, kao institucije koja vrši nadzor nad veleprodajnim tržištem električne energije i prirodnog gasa. Od primarnog značaja za sprovođenje djelotvornog nadzora nad veleprodajnim tržištem su:

- očuvanje nezavisnosti regulatornog tijela i obezbjeđenje neophodnih ovlašćenja kako bi se zloupotrebe mogle pravovremeno otkriti i sankcionisati, i
- kaznena politika koja mora biti *„djelotvorna, odvraćajuća i srazmjerna, odražavajući prirodu, trajanje i ozbiljnost povrede, štetu nanesenu kupcima i potencijalnu dobit od trgovanja na osnovu insajderskih informacija i zloupotrebe na veleprodajnom tržištu“*².

Zakonom o nadzoru nad tržištem uređena je i međunarodna saradnja u vršenju nadzora nad tržištem, dok se harmonizovana primjena REMIT-a na nivou Energetske zajednice obezbjeđuje kroz učestvovanje u aktivnostima radne grupe u okviru Regulatornog odbora Energetske zajednice (eng. Energy Community Regulatory Board - ECRB).

Pored Zakona o nadzoru nad tržištem, normativni okvir čine i podzakonska akta donijeta od strane Agencije u skladu sa ovim zakonom, i to:

¹ <https://www.energy-community.org/legal/acquis.html>

² Regulativa (EU) broj 1227/2011 Evropskog parlamenta i Savjeta o cjelovitosti i transparentnosti veleprodajnog tržišta energije

- Odluka o utvrđivanju obrasca prijave za upis u evidenciju učesnika na veleprodajnom tržištu električne energije i prirodnog gasa („Službeni list CG“, broj 17/22);
- Odluka o utvrđivanju obrasca obavještenja o odlaganju objavljivanja insajderskih informacija na veleprodajnom tržištu električne energije i prirodnog gasa i liste elektronskih sistema za objavljivanje insajderskih informacija („Službeni list CG“, br. 17/22).

Kako bi obezbijedila harmonizovanu primjenu REMIT-a na nivou Energetske zajednice, tj. Sprovođenje *Proceduralog akta broj 01/2020 Regulatornog odbora Energetske zajednice*³, Agencija je donijela, odnosno utvrdila:

- interno Upustvo o načinu vođenja evidencije učesnika na veleprodajnom tržištu električne energije i prirodnog gasa, broj 22/824-1 od 17.2.2022. godine;
- Obrazac obavještenja o izuzeću od zabrane trgovanja na osnovu insajderskih informacija;
- Obrazac prijave zloupotrebe na veleprodajnom tržištu.

Usklađivanje normativnog okvira Crne Gore sa legislativom EU je kontinuiran proces, budući da se evropski normativni okvir kontinuirano unapređuje. *Regulativa (EU) 2024/1106 o izmjeni regulativa (EU) br. 1227/2011 i (EU) 2019/942 u pogledu poboljšanja zaštite Unije od manipulacije na veleprodajnom tržištu energije*⁴, tzv. REMIT II, stupila je na snagu 7. maja 2024. godine, uvodeći niz novina u oblast nadzora nad veleprodajnim tržištem energije. U narednom periodu se očekuje prilagođavanje navedene regulative za ugovorne strane Energetske zajednice, a potom i usklađivanje nacionalnih normativnih okvira sa njom.

³ <https://www.energy-community.org/legal/procedural-acts.html>

⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1106>

2 EVIDENCIJA UČESNIKA NA VELEPRODAJNOM TRŽIŠTU ELEKTRIČNE ENERGIJE CRNE GORE

Agencija je, u skladu sa članom 7 stav 1 Zakona o nadzoru nad tržištem, dužna da vodi evidenciju učesnika na veleprodajnom tržištu električne energije i prirodnog gasa, u elektronskoj formi. Sa druge strane, učesnici na veleprodajnom tržištu su, u skladu sa članom 7 stav 2 Zakona o nadzoru nad tržištem, dužni da dostave Agenciji prijavu za upis u evidenciju učesnika na veleprodajnom tržištu prije izdavanja naloga za trgovanje ili realizacije transakcije kupovine i/ili prodaje električne energije ili prirodnog gasa na veleprodajnom tržištu, dok su, saglasno stavu 3 navedenog člana, dužni da dostave Agenciji izmijenjene podatke iz prijave, u roku od 24 časa, od nastanka izmjene tih podataka.

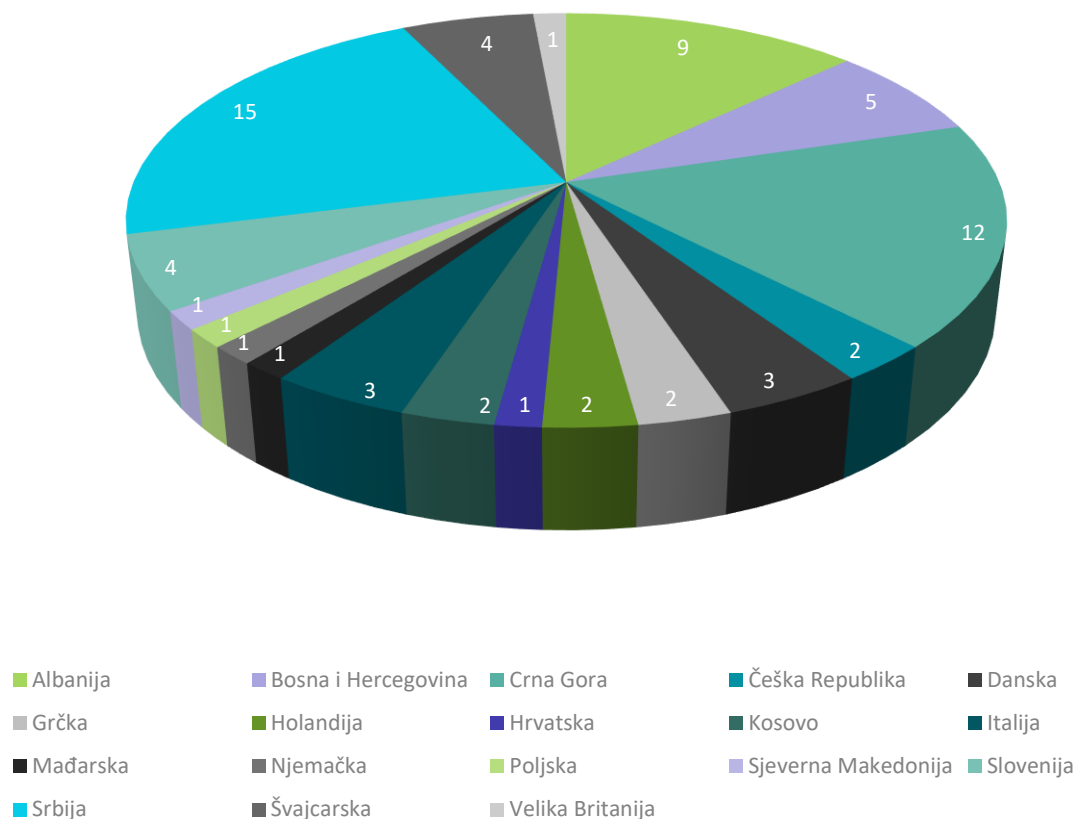
Od stupanja na snagu Zakona o nadzoru nad veleprodajnim tržištem, Agencija je vršila kontinuiranu komunikaciju i informisanje učesnika na veleprodajnom tržištu u pogledu novih obaveza koje proističu iz Zakona o nadzoru nad tržištem. Komunikacija sa učesnicima na tržištu omogućena je i preko posebne e-mail adrese - remit@regagen.co.me.

Agencija je uspostavila *Evidenciju učesnika na veleprodajnom tržištu električne energije*, kojoj se može pristupiti na internet stranici REGAGEN (<https://regagen.co.me/remit/evidencija-ucesnika-na-veleprodajnom-trzistu/evidencija/evidencija-ucesnika-na-veleprodajnom-trzistu-elektricne-energije-u-crnoj-gori/>). U Crnoj Gori još uvijek ne postoji veleprodajno tržište prirodnog gasa, pa samim tim ne postoji ni evidencija učesnika na tom tržištu.

Zaključno sa 31. decembrom 2023. godine u *Evidenciju učesnika na veleprodajnom tržištu električne energije Crne Gore* je upisano 69 učesnika, što je za 19 više nego na kraju 2022. godine. Učesnici su pravna lica koja su registrovana u Crnoj Gori, zemljama EU i zemljama članicama Energetske zajednice. Tokom 2023. godine pet učesnika su izvršila promjenu podataka iz prijave za upis u *Evidenciju učesnika na veleprodajnom tržištu električne energije Crne Gore*, u pogledu promjene sjedišta učesnika i odgovornih lica učesnika.

Za trgovanje električnom energijom u Crnoj Gori nije potrebna licenca. Od 69 registrovanih učesnika na veleprodajnom tržištu, do kraja 2023. godine, 12 ima sjedište u Crnoj Gori, dok 15 ima sjedište u Srbiji, 9 u Albaniji, 5 u Bosni i Hercegovini, po 4 u Sloveniji i Švajcarskoj, po 3 u Danskoj i Italiji, po 2 u Češkoj Republici, Kosovu, Grčkoj i Holandiji, a po jedan u Hrvatskoj, Mađarskoj, Njemačkoj, Poljskoj, Sjevernoj Makedoniji i Velikoj Britaniji, što je prikazano na grafiku koji slijedi. Analizom upisanih učesnika na tržištu zaključuje se da najmanje 28 učesnika predstavljaju međusobno povezana lica, i to: GSA sh.p.k Tirana, GSA ENERGIJI sh.p.k Priština, GSA ENERGY DOO Beograd; ReNRGY Trading Group sh.p.k Tirana, ReNRGY Trading Group SR DOO Beograd; Dufenco Energia SpA Đenova, Dufenco Hellas, Atina; GEN-I DOO Krško, GEN-I DOO Beograd, GEN-I DOO Sarajevo, GEN-I Shpk Tirana; Ayen AS Energji sha Tirana, Ayen Energy Trading sha Tirana, Ayen Energy Trading DOO Beograd; Axpo DOO Beograd, Axpo Solutions AG Baden; Holding Slovenske Elektrane DOO Ljubljana, HSE Balkan Energy DOO Beograd, HSE BH Energetsko preduzeće DOO Sarajevo; Interenergo DOO Ljubljana,

Interenergo DOO Sarajevo, PLC Interenergo DOO Beograd; Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić, EPCG DOO Beograd; Energy Finance Team DOO Bileća, Energy Finance Team AG Horn, EFT Trade DOO Beograd, EFT Montenegro DOO Herceg Novi.

Grafik 2.1. Učesnici na veleprodajnom tržištu električne energije u Crnoj Gori

Na internet stranici REGAGEN je kreiran poseban kutak za REMIT na crnogorskom i engleskom jeziku, u cilju efikasnijeg informisanja učesnika na tržištu i drugih zainteresovanih strana o pitanjima značajnim za funkcionisanje veleprodajnog tržišta. Takođe su objavljene i korisne informacije o tome kako trgovati električnom energijom i prekograničnim kapacitetima u Crnoj Gori (<https://regagen.co.me/remit/o-remit-u/>, <https://regagen.co.me/en/about-remit/>).

Preko internet stranice REGAGEN omogućen je pristup:

- relevantnim propisima kojima se uređuje nadzor nad veleprodajnim energetskim tržištima na nivou EU, Energetske zajednice i Crne Gore,
- obrascima i odlukama REGAGEN, kojima se olakšava primjena Zakona o nadzoru nad tržištem,
- evidenciji učesnika na veleprodajnom tržištu električne energije,
- pojašnjenjima u vezi sa primjenom REMIT-a i odgovorima na najčešće postavljana pitanja učesnika na tržištu.

3 INSAJDERSKE INFORMACIJE

U cilju obezbjeđenja transparentnosti veleprodajnog tržišta energije i njegovog pravilnog funkcionisanja, REMIT je propisao obavezu učesnika na tržištu da objavljuju insajderske informacije, što je transponovano kroz član 8 Zakona o nadzoru nad tržištem, kojim je bliže definisan pojam insajderske informacije i obaveza učesnika na tržištu da objavi insajderske informacije u skladu sa članom 9 ovog zakona.

Članom 9 stav 1 Zakona o nadzoru nad tržištem je dalje razrađen način objavljivanja insajderskih informacija, i to isključivo korišćenjem elektronskih sistema, odnosno centralizovanih platformi za objavljivanje insajderskih informacija koje se nalaze na ACER-ovoj listi. U tom smislu, REGAGEN je utvrdila i objavila listu elektronskih sistema za objavljivanje insajderskih informacija koje učesnici mogu koristiti (<https://regagen.co.me/remit/kako-objaviti-insajdersku-informaciju/>).

Korišćenje centralizovanih platformi za objavljivanje insajderskih informacija je jedna od novina uvedenih REMIT-om II, budući da je prepoznato kao dobra praksa u *ACER-ovim Smjernicama za primjenu REMIT-a⁵*, kojom se omogućava jednostavan i brz pristup insajderskim informacijama svih učesnika na tržištu. Imajući navedeno u vidu, Zakonom o nadzoru nad tržištem je već inkorporirana evropska dobra praksa u nacionalni pravni okvir.

Pojašnjenja u vezi sa obavezama objavljivanja insajderskih informacija su dostavljena kompanijama upisanim u evidenciju učesnika na veleprodajnom tržištu, pri čemu su navedena pojašnjenja takođe objavljena na internet stranici REGAGEN (<https://regagen.co.me/remit/najcesca-pitanja/>).

Zaključno sa krajem 2023. godine, 27 učesnika na tržištu su se opredijelila za korišćenje usluga centralizovanih platformi, i to: Nord Pool AS, European Energy Exchange AG, Hungarian Power Exchange, ENTSO-E – European Network of Transmission System Operators for Electricity, Gestore dei Mercati Energetici S.p.A, Solien s.r.o. i PRISMA European Capacity Platform GmbH. Mnogi učesnici na tržištu, koji u svojoj prijavi za upis u Evidenciju nijesu naveli internet stranicu centralizovane platforme, naveli su da nijesu u posjedu insajderskih informacija i da će u slučaju promjene blagovremeno obavijestiti Agenciju o izboru platforme na kojoj će objavljivati informacije.

Pored navedenog, članom 11 st. 1 i 2 Zakona o nadzoru nad tržištem je propisano, između ostalog, da je učesnik na veleprodajnom tržištu dužan da sačini spisak lica koja imaju pristup insajderskim informacijama, koji treba da dostavi Agenciji u roku od 24 časa, od dana njegovog sačinjavanja, odnosno ažuriranja. U skladu sa navedenim, Agencija je od učesnika na tržištu zatražila da joj dostave

⁵ ACER, „Smjernice za primjenu Regulative (EU) broj 1227/2011 Evropskog Parlamenta i Savjeta od 25 oktobra 2011 o cjelovitosti i transparentnosti energetske tržišta“, 2021. godina

https://www.acer.europa.eu/sites/default/files/REMIT/Guidance%20on%20REMIT%20Application/ACER%20Guidance%20on%20REMIT/ACER_Guidance_on_REMIT_application_6th_Edition_Final.pdf

podatke o imenovanim licima koja imaju pristup insajderskim informacijama učesnika na tržištu. Od 25 dostavljenih odgovora, 16 učesnika je izjavilo da ne raspolažu insajderskim informacijama o veleprodajnom tržištu električne energije u Crnoj Gori, pa samim tim ne posjeduju spisak lica koja imaju pristup ovim podacima, dok je devet učesnika dostavilo spisak lica koja imaju pristup insajderskim informacijama.

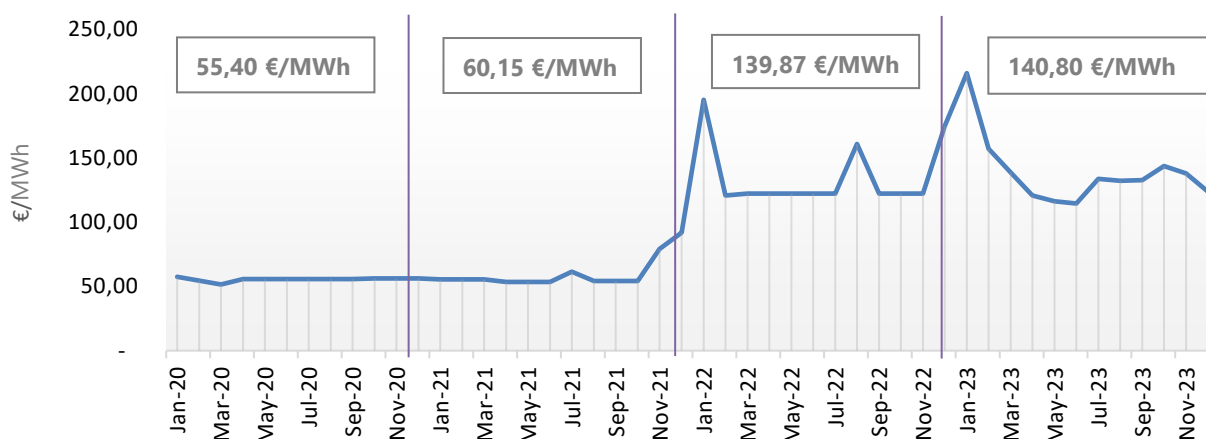
U toku 2023. godine nije bilo pokrenutih prekršajnih postupaka pred nadležnim sudom po osnovu nepoštovanja odredaba o insajderskim informacijama propisanih Zakonom o nadzoru nad tržištem.

4 NADZOR NAD VELEPRODAJNIM TRŽIŠTEM ELEKTRIČNE ENERGIJE

Agencija vrši nadzor nad veleprodajnim tržištem električne energije saglasno članu 4 Zakona o nadzoru nad tržištem. Prilikom vršenja nadzora nad veleprodajnim tržištem, Agencija može da saraduje sa organom nadležnim za zaštitu konkurencije, organom nadležnim za tržište kapitala, nadležnim organima Energetske zajednice i ACER-om. Sa druge strane, učesnici na tržištu su dužni da mjesečno dostavljaju Agenciji podatke o izvršenim transakcijama veleprodajnim energetskim proizvodima, i to o: kupljenim i prodanim veleprodajnim energetskim proizvodima; cijeni i količini kupljenih i prodanih veleprodajnih energetskih proizvoda; učesnicima u izvršenim transakcijama; datumu i vremenu izvršenja transakcije.

Tokom 2023. godine, Agencija je prikupljala podatke na mjesečnom nivou o izvršenim transakcijama učesnika na veleprodajnom tržištu električne energije u cilju sprovođenja nadzora nad veleprodajnim tržištem električne energije. Trgovina električnom energijom na crnogorskom veleprodajnom tržištu se tokom 2023. godine odvijala na bilateralnoj osnovi, kao i na organizovanom tržištu, tj. na dugoročnom berzanskom tržištu i dan-unaprijed tržištu električne energije.

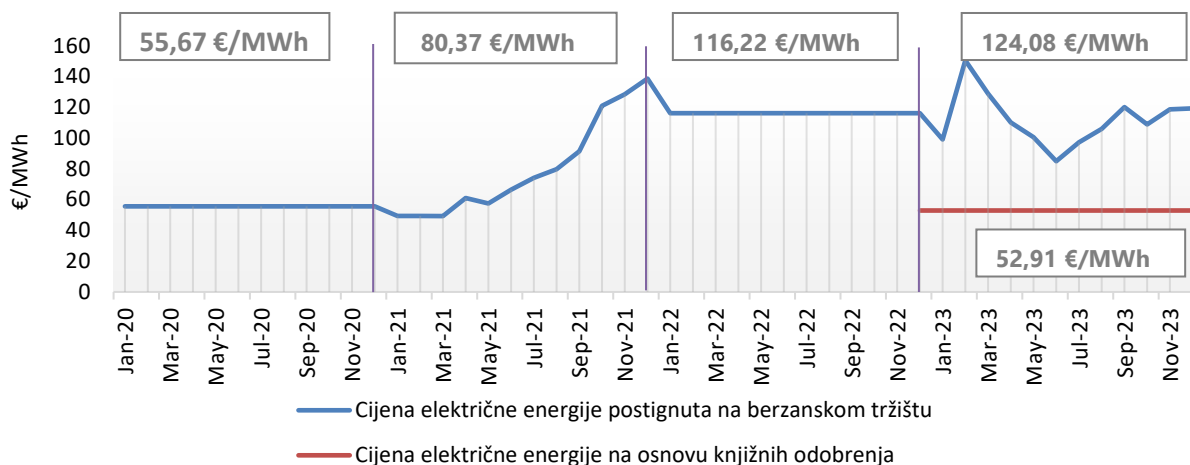
Na dugoročnom berzanskom tržištu električne energije, kojim upravlja „Berza električne energije“ DOO Podgorica (u daljem tekstu: BELEN), vršila se samo nabavka električne energije za pokrivanje gubitaka u sistemu od strane CGES-a i CEDIS-a. BELEN je osnovan 2017. godine, a krajem 2020. godine je započeo sa organizacijom dugoročnih aukcija za potrebe nabavke električne energije za pokrivanje gubitaka u sistemu od strane operatora sistema. Na graficima koji slijede prikazane su prosječne ponderisane cijene u periodu 2020 - 2023. godina po kojima su operatori sistema realizovali nabavke električne energije za pokrivanje gubitaka u sistemu u transparentnim postupcima, odnosno posredstvom BELEN-a.

Grafik 4.1. Prosječne ponderisane cijene po kojima je CGES kupovao električnu eneregiju za pokrivanje gubitaka u prenosnom sistemu u periodu 2020 - 2023. godina

Na grafiku se može vidjeti da je prosječna ponderisana cijena električne energije za pokrivanje gubitaka u prenosnom sistemu, formirana u 2023. godini na dugoročnom organizovanom tržištu u Crnoj Gori, iznosila 140,80 €/MWh, što je za 0,66% više u odnosu na 2022. godinu, za 134,08% više

nego u 2021. godini i 154,15% više nego u 2020. godini. U 2023. godini CGES je 46,03% energije za pokrivanje gubitaka u prenosnom sistemu kupio od EPCG, a ostatak od inostranih učesnika na tržištu, i to: 45,01% od „GEN-I trgovanje in prodaja električne energije“ DOO Krško, 8,61% od „Danske Commodities“ A/S Aarhus i 0,34% od „Future Energy Trading and Exchange Dynamics“ sh.p.k. Priština. U 2022. godini električna energija za pokrivanje gubitaka u prenosnom sistemu je u potpunosti nabavljena od strane EPCG.

Grafik 4.2. Prosječne ponderisane cijene po kojima je CEDIS kupovao električnu energiju za pokrivanje gubitaka u distributivnom sistemu u periodu 2020 - 2023. godina

Na grafiku se može vidjeti da je prosječna ponderisana cijena električne energije za pokrivanje gubitaka u distributivnom sistemu, formirana u 2023. godini na dugoročnom organizovanom tržištu u Crnoj Gori, iznosila 124,08 €/MWh, a bila je veća za 6,76% u odnosu na cijenu u 2022. godini, za 54,39 % veća u odnosu na 2021. godinu i više nego duplo veća u odnosu na cijenu u 2020. godini. U periodu od 2020. do 2023. godine energija za pokrivanje gubitaka u distributivnom sistemu je u potpunosti nabavljena od EPCG.

Kao CGES, i CEDIS je dužan da nabavlja električnu energiju za pokrivanje gubitaka u distributivnom sistemu u transparentnom postupku, posredstvom BELEN-a. Kao što je već rečeno, energija za pokrivanje gubitaka u distributivnom sistemu u 2023. godini je nabavljena na berzanskom tržištu, na kojem je postignuta prosječna ponderisana cijena od 124,08 €/MWh, po kojoj bi trošak nabavke električne energije za pokrivanje gubitaka u distributivnom sistemu iznosio 41.175.314 €.

U septembru 2023. godine Odbor direktora EPCG je donio Odluku, broj 10-00-39704, kojom se CEDIS-u umanjuju troškovi nabavke električne energije za pokrivanje gubitaka za januar i februar 2023. godine. Navedena odluka donijeta je na temelju Zaključaka Vlade broj 07-010/23-375/2 od 31. januara 2023. godine, a u vezi sa primjenom Zakona o dopunama Zakona o energetici („Službeni list CG“, br. 152/22), kojim je krajem 2022. godine propisana mogućnost da Vlada u ime „*ekstremnog rasta cijena električne energije na tržištu*“ uvede posebne mjere. Pomenutim zaključcima, Vlada je zadužila „*Odbor direktora Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić da u skladu sa članom 213 stav 1 tačka 2 Zakona o energetici („Službeni list CG“, br. 5/16, 51/17, 82/20, 29/22 i 152/22) za period od 1. januara do 28. februara 2023. godine ugovori posebne uslove trgovine za nabavku gubitaka na*

mreži CEDIS-a na nivou regulatorno odobrene cijene metodom knjižnog odobrenja“.⁶ Agencija je već ukazala na negativne efekte primjene Zakona o dopunama Zakona o energetici („Službeni list CG“, broj 152/22) i predmetnih zaključaka Vlade u Izvještaju o stanju energetskog sektora Crne Gore za 2022. godinu, u okviru potpoglavlja 4.2 – Veleprodajno tržište električne energije. Međutim, primjena knjižnih odobrenja je nastavljena i nakon isteka perioda na koji su se odnosili prethodno navedeni zaključci, pa je Odbor EPCG u martu 2024. godine donio Odluku, broj 10-00-12685, kojom su umanjeni troškovi CEDIS-a za nabavku električne energije za pokrivanje gubitaka u distributivnom sistemu za preostale mjesece 2023. godine (mart - decembar). Po navedenom osnovu, a prema podacima CEDIS-a, troškovi operatora distributivnog sistema su umanjeni ukupno za 23.616.564 €. Knjižnim odobrenjima su ovi troškovi svedeni na iznos koji odražava netržišnu cijenu od 52,91 €/MWh, na štetu EPCG.

Polazeći od odredaba Zakona o nadzoru nad tržištem kojima se definiše pojam zloupotrebe na veleprodajnom tržištu, kao i Zakona o dopunama Zakona o energetici („Službeni list CG“, broj 152/22), opisane transakcije između povezanih lica (EPCG – matično društvo i CEDIS – zavisno društvo), po mišljenju Agencije, ne predstavljaju povredu člana 12 Zakona o nadzoru, ali mogu imati složene poreske implikacije s obzirom na to da su u značajnoj mjeri uticale na visinu iskazanog rezultata poslovanja matičnog i zavisnog pravnog lica u 2023. godini. Ocjena o eventualnoj povredi poreskih propisa nije u domenu nadležnosti Agencije, već drugih institucija.

Pored dugoročnog berzanskog tržišta, 26.04.2023. godine je uspostavljeno dan-unaprijed tržište električne energije, što predstavlja značajan pomak u razvoju veleprodajnog tržišta električne energije. Na dan-unaprijed tržištu električne energije, kojim upravlja BELEN, ukupno je registrovano 26 učesnika.⁷

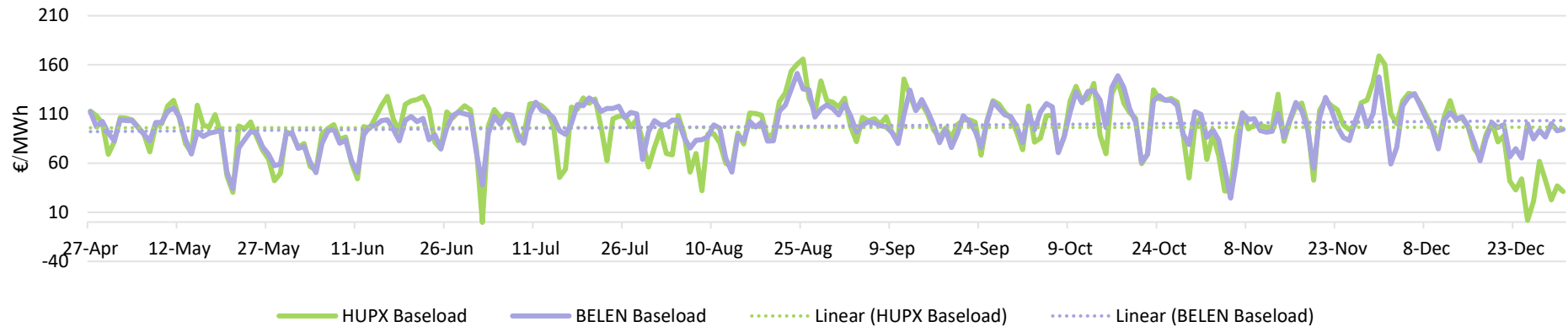
Na graficima koji slijede prikazane su cijene bazne i vršne električne energije na cnogorskom (BELEN)⁸ i mađarskom dan-unaprijed tržištu (HUPX)⁹, ostvarene tokom 2023. godine. Tokom cijele godine cijene su na oba tržišta imale isti trend, a najveća razlika između postignutih cijena na ova dva tržišta se dogodila u poslednjoj sedmici decembra, u periodu katoličkih praznika kada se na mađarskom tržištu potražnja za električnom energijom drastično smanjila, što je dovelo do pada cijena.

⁶ <https://www.gov.me/clanak/saopštenje-o-odlukama-vlade-crne-gore-donijetim-na-telefonskoj-sjednici-odrzanoj-31-januara-2023-godine>
<https://www.gov.me/dokumenta/9b66874a-e078-470b-9b94-a323066a65d2>

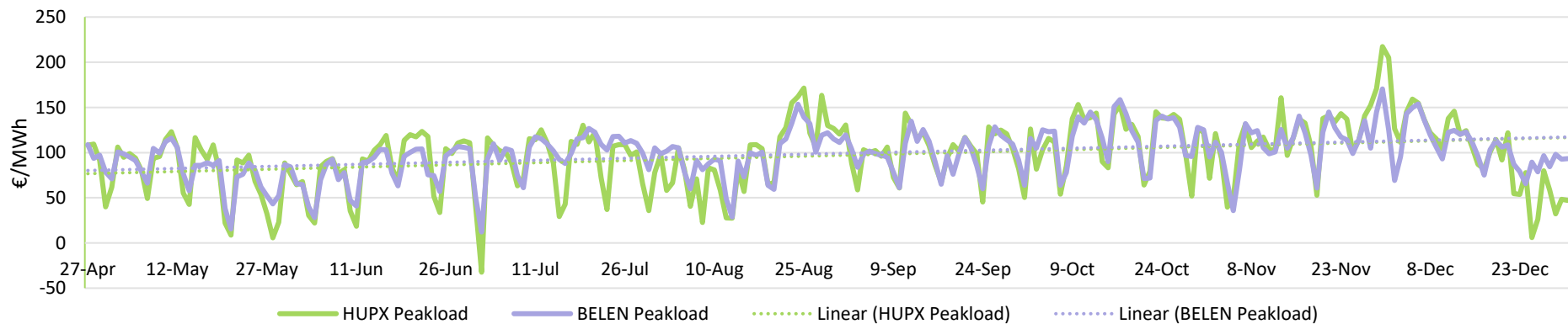
⁷ <https://belen-spot.me/lista-ucesnika/>

⁸ <https://belen-spot.me/day-ahead/>

⁹ <https://hupx.hu/en/market-data/dam/regular-reports>

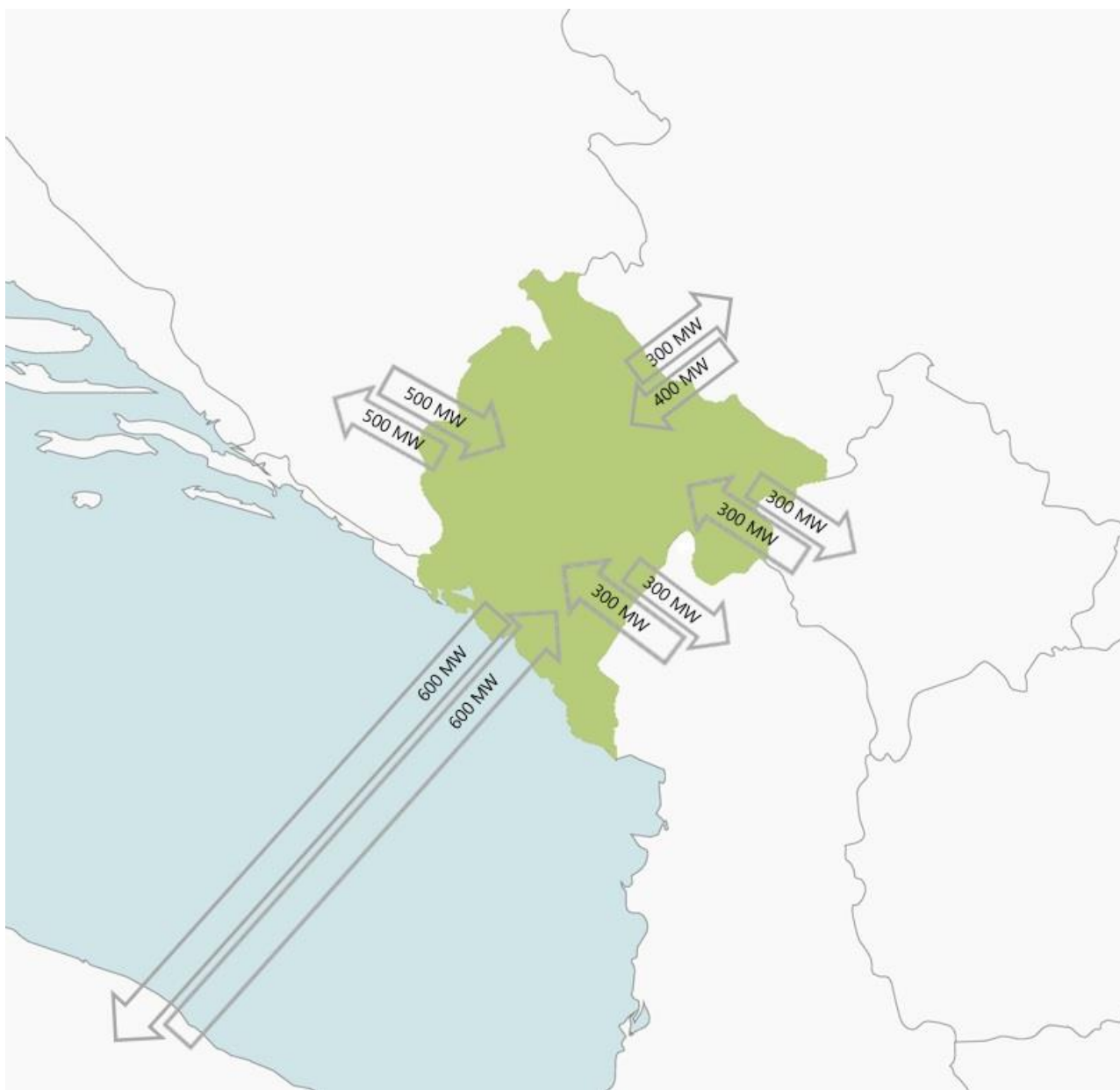
Grafik 4.3. Cijene bazne električne energije ostvarene u 2023. godini na crnogorskom i mađarskom dan-unaprijed tržištu

Grafik 4.4. Cijene vršne električne energije ostvarene u 2023. godini na crnogorskom i mađarskom dan-unaprijed tržištu električne energije

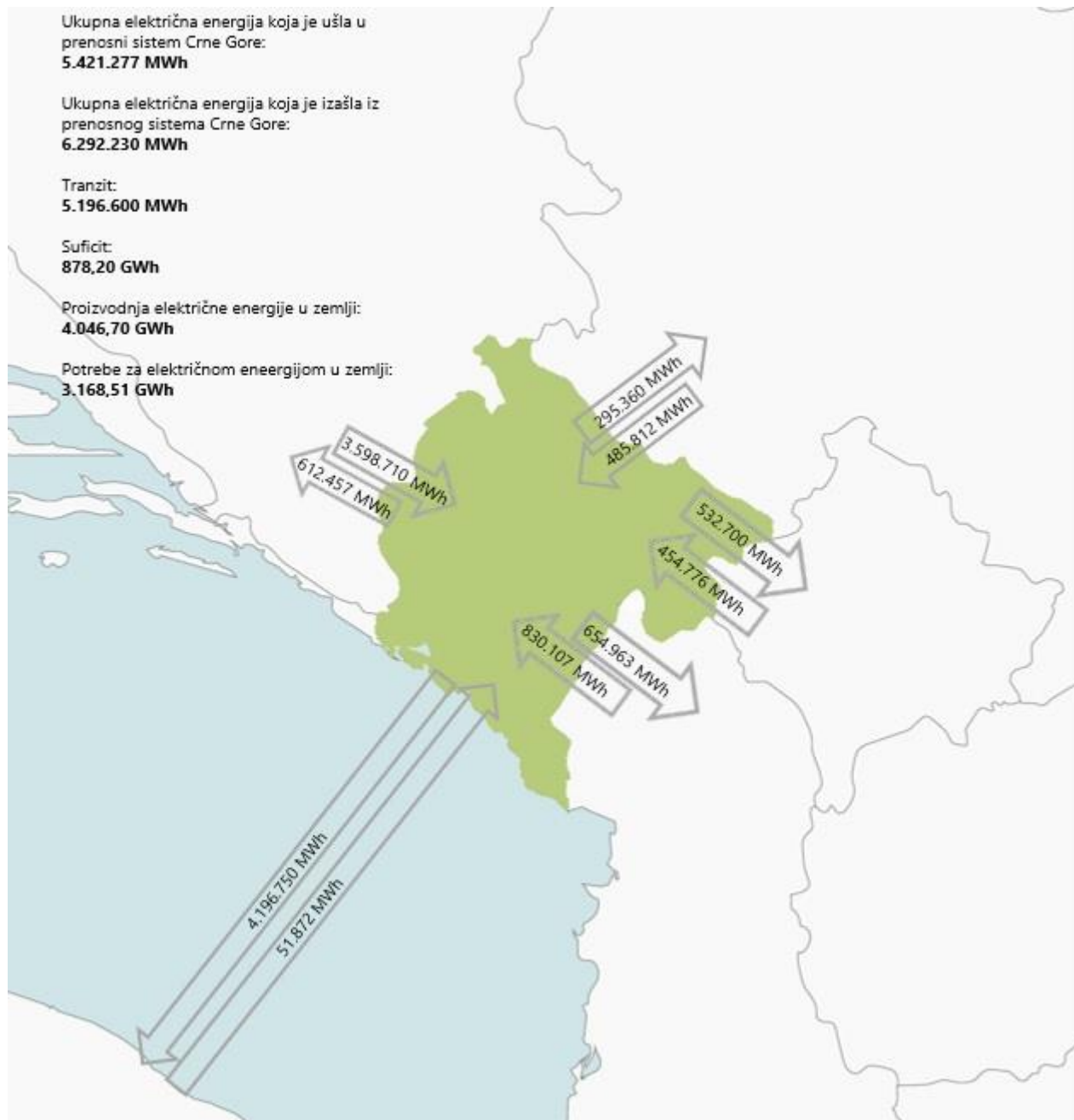
Imajući u vidu da je vrijeme zatvaranja kapije na crnogorskom dan-unaprijed tržištu u 10:15 CET, a da je na svim susjednim tržištima kasnije, učesnici na crnogorskom tržištu imaju mogućnost da nakon trgovanja na njemu trguju i na drugim tržištima i time ostvare veći profit. Istovremeno, to doprinosi povećanju likvidnosti crnogorskog dan-unaprijed tržišta električne energije.

Kada je riječ o prekograničnoj razmjeni električne energije, na slici koja slijedi prikazani su podaci o prenosnim kapacitetima na granicama crnogorskog elektroprenosnog sistema sa susjednim prenosnim sistemima električne energije, predstavljeni maksimalnim vrijednostima neto prenosnih kapaciteta (NTC) ostvarenim u 2023. godini, koji postavljaju gornju granicu za prekograničnu trgovinu električnom energijom.

Slika 4.1. Vrijednosti NTC-a na granicama crnogorskog elektroprenosnog sistema i susjednih sistema u 2023. godini

Trgovina, odnosno izvoz i uvoz električne energije koji se vrše kako bi se minimizirali troškovi sistema i maksimizirala sigurnost snabdijevanja, ne mogu da pređu vrijednosti NTC-a ni u jednom satu. Fizička razmjena električne energije između Crne Gore i susjednih zemalja u 2023. godini je prikazana na slici koja slijedi.

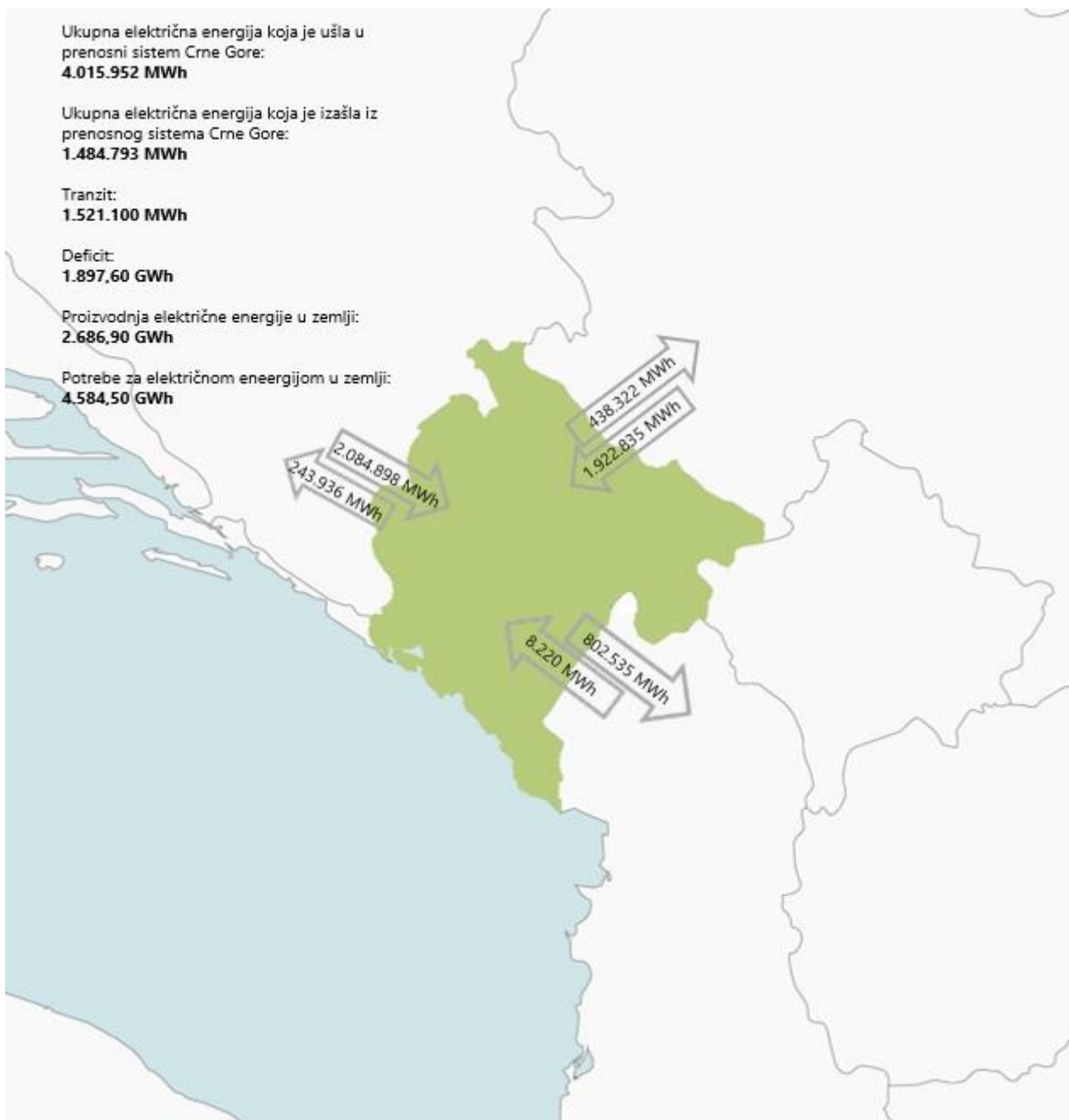

Slika 4.2. Fizički tokovi između crnogorskog elektroenergetskog sistema i susjednih sistema u 2023. godini

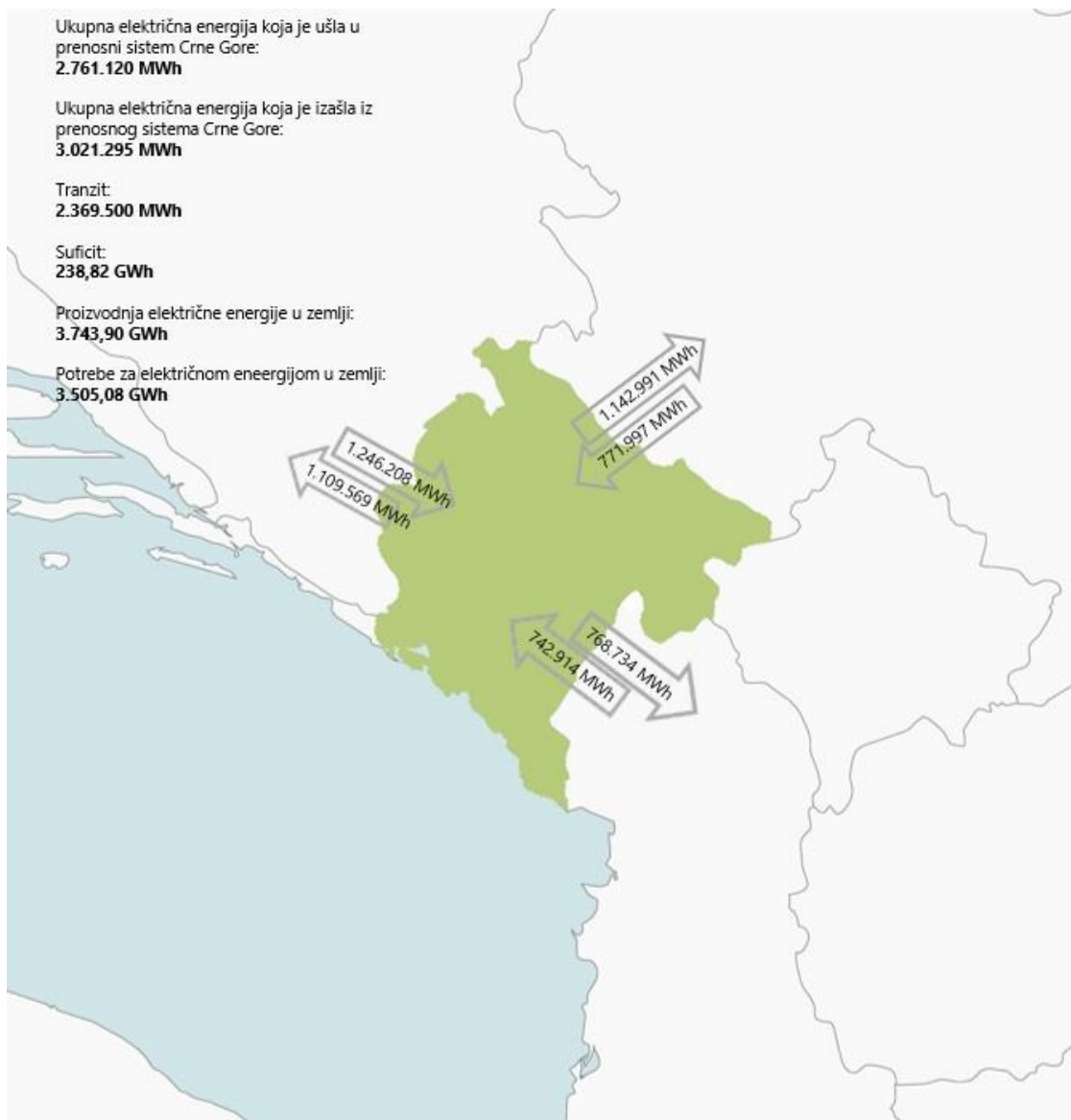
Nakon puštanja u rad podmorske interkonekcije, prekogranična razmjena energije se značajno povećala. Crnogorski elektroprenosni sistem postaje čvorište preko koga se vrši razmjena energije između zemalja EU i zemalja Jugoistočne Evrope, usljed čega se tranzit preko crnogorskog elektroprenosnog sistema udvostručio u odnosu na period prije puštanja u rad podmorske interkonekcije. Najveća količina električne energije je u crnogorski elektroenergetski sistem ušla iz

Bosne i Hercegovine, koja je neto-izvoznica, a zatim iz Albanije, Srbije i Kosova, dok je najveća količina energije iz crnogorskog elektroenergetskog sistema predata italijanskom elektroenergetskom sistemu.

Kako bismo sagledali na koji način su razvoj elektroprenosnog sistema Crne Gore i sprovođenje reformi elektroenergetskog sektora, počev od 2008. godine, uticali na prekogranične tokove električne energije i razvoj tržišta, u nastavku je prikazano poređenje podataka o fizičkoj razmjeni električne energije između crnogorskog elektroprenosnog sistema i susjednih sistema prikazanih na Slici 4.2 u odnosu na 2008. godinu – godinu koja prethodi početku reformi sektora i 2018. godinu – godinu koja prethodi puštanju u rad podmorske interkonekcije.

Slika 4.3. Fizički tokovi između crnogorskog elektroprenosnog sistema i susjednih sistema u 2008. godini

Slika 4.4. Fizički tokovi između crnogorskog elektroenergetskog sistema i susjednih sistema u 2018. godini

U 2023. godini, količina električne energije koja je ušla u prenosni sistem Crne Gore, prema podacima CGES-a, iznosila je 5.421.277 MWh, što je skoro duplo više nego 2018. godine i za 35% više nego 2008. godine, dok je energija koja je izašla iz crnogorskog sistema iznosila 6.292.230 MWh, što je duplo više nego 2018. godine i četiri puta više nego 2008. godine. Tranzit preko crnogorskog elektroenergetskog sistema iznosio je 5.196.600 MWh u 2023. godini, što je duplo više nego u 2018. godini i skoro tri i po puta više nego 2008. godine.

Tokom 2023. godine nije bilo podnesenih prijava zloupotreba na veleprodajnom tržištu električne energije, niti utvrđenih slučajeva kršenja Zakona o nadzoru nad tržištem.

U narednom periodu očekuje se i uspostavljanje unutardnevnog tržišta električne energije, a dalji razvoj crnogorskog tržišta će umnogome determinisati procesi njegovog povezivanja sa jedinstvenim evropskim tržištem električne energije (SDAC i SIDC), što predstavlja tek započetu aktivnost koju će primarno sprovoditi Operator prenosnog sistema, Nominovani operator tržišta električne energije i Agencija.

5 MEĐUINSTITUCIONALNA I MEĐUNARODNA SARADNJA

Agencija saglasno članu 17 Zakona o nadzoru nad tržištem, prilikom vršenja nadzora nad veleprodajnim tržištem, saraduje sa organom nadležnim za zaštitu konkurencije, organom nadležnim za tržište kapitala, nadležnim organima Energetske zajednice i ACER-om.

Što se tiče međuinstitucionalne saradnje u zemlji, Agencija ima zaključen Sporazum o saradnji sa Upravom za zaštitu konkurencije (sadašnja Agencija za zaštitu konkurencije), broj 12/1515-2 od 20. jula 2012. godine. Kada je riječ o međunarodnoj saradnji u primjeni REMIT-a, Agencija ostvaruje saradnju sa nadležnim organima Energetske zajednice i učestvuje u radu radne grupe Regulatornog odbora Energetske zajednice (u daljem tekstu: ECRB) koja se bavi primjenom REMIT-a. Tokom 2023. godine je vršena kontinuirana komunikacija i razmjena podataka sa nadležnim tijelima na međunarodnom nivou o primjeni REMIT-a u Crnoj Gori.

Član 17 Zakona o nadzoru nad tržištem bliže definiše obaveze Agencije prema nadležnim međunarodnim institucijama, i to:

- Agencija je dužna da obavijesti nadležni organ Energetske zajednice, ako posumnja da se na veleprodajnom tržištu u Crnoj Gori ili na veleprodajnom tržištu druge članice Energetske zajednice vrše transakcije kojima se ugrožava funkcionisanje veleprodajnih tržišta;
- Agencija je dužna da na zahtjev nadležnog organa Energetske zajednice preduzme mjere radi dostavljanja informacija u vezi sa transakcijama koje nijesu izvršene u skladu sa ovim zakonom;
- Agencija je dužna da nadležnom organu Energetske zajednice dostavi podatke iz evidencije učesnika na veleprodajnom tržištu i godišnji izvještaj o aktivnostima nadzora nad veleprodajnim tržištem.

Izuzetno, Agencija može da odbije da postupi po zahtjevu nadležnog organa Energetske zajednice, ako bi postupanje po zahtjevu moglo ugroziti suverenitet i bezbjednost Crne Gore, ili je već pokrenut postupak pred nadležnim organima u Crnoj Gori u vezi sa istim radnjama i protiv istih fizičkih ili pravnih lica, odnosno preduzetnika na koja se zahtjev odnosi, ili je donijeta pravosnažna presuda u odnosu na pravna ili fizička lica, odnosno preduzetnika na koja se zahtjev odnosi, za iste radnje u Crnoj Gori.

Saglasno članu 17 stav 3 Zakona o nadzoru nad tržištem, tokom 2023. godine su nadležnom organu Energetske zajednice dostavljeni podaci iz evidencije učesnika na veleprodajnom tržištu Crne Gore. Tokom 2023. godine nije bilo zahtjeva od strane nadležnog organa Energetske zajednice za preduzimanje mjera radi dostavljanja informacija u vezi sa transakcijama koje nijesu izvršene u skladu sa ovim zakonom.

6 REZIME

Normativni okvir kojim je uređen nadzor nad veleprodajnim tržištem električne energije i gasa čine Zakon o nadzoru nad tržištem i podzakonska akta koja je Agencija donijela u skladu sa navedenim zakonom. U maju 2024. godine stupila je na snagu Regulativa (EU) 2024/1106 o izmjeni regulativa (EU) br. 1227/2011 i (EU) 2019/942 u pogledu poboljšanja zaštite Unije od manipulacije na veleprodajnom tržištu energije, pa se u narednom periodu očekuje prilagođavanje navedene regulative za ugovorne strane Energetske zajednice, a potom i usklađivanje nacionalnih normativnih okvira sa njom.

Agencija je tokom 2023. godine nastavila da vodi Evidenciju učesnika na veleprodajnom tržištu električne energije, u koju je, zaključno sa 31. decembrom 2023. godine bilo upisano 69 učesnika, što je za 19 više nego na kraju 2022. godine. Učesnici su pravna lica koja su registrovana u Crnoj Gori, zemljama EU i zemljama članicama Energetske zajednice. Od 69 registrovanih učesnika na veleprodajnom tržištu 12 učesnika ima sjedište u Crnoj Gori, dok 15 ima sjedište u Srbiji, 9 u Albaniji, 5 u Bosni i Hercegovini, po 4 u Sloveniji i Švajcarskoj, po 3 u Danskoj i Italiji, po 2 u Češkoj Republici, Kosovu, Grčkoj i Holandiji, a po jedan u Hrvatskoj, Mađarskoj, Njemačkoj, Poljskoj, Sjevernoj Makedoniji i Velikoj Britaniji.

Insajderske informacije se, saglasno važećem pravnom okviru, mogu objavljivati korišćenjem elektronskih sistema, odnosno centralizovanih platformi za objavljivanje insajderskih informacija koje se nalaze na ACER-ovoj listi, čime je u crnogorsko zakonodavstvo već inkorporirana evropska dobra praksa. U toku 2023. godine, 25 učesnika na tržištu su se opredijelila za korišćenje usluga centralizovanih platformi, i to: Nord Pool AS, European Energy Exchange AG, Hungarian Power Exchange, ENTSO-E – European Network of Transmission System Operators for Electricity, Solien s.r.o. i PRISMA European Capacity Platform GmbH. Mnogi učesnici na tržištu, koji u svojoj prijavi za upis u Evidenciju nijesu naveli internet stranicu centralizovane platforme, naveli su da nijesu u posjedu insajderskih informacija i da će u slučaju promjene blagovremeno obavijestiti Agenciju o izboru platforme na kojoj će objavljivati informacije. U toku 2023. godine nije bilo prekršajnih postupaka pokrenutih pred nadležnim sudom po ovom osnovu.

Tokom 2023. godine, Agencija je prikupljala podatke na mjesečnom nivou o izvršenim transakcijama učesnika na veleprodajnom tržištu električne energije u cilju sprovođenja nadzora nad veleprodajnim tržištem električne energije. Trgovina električnom energijom na crnogorskom veleprodajnom tržištu se tokom 2023. godine odvijala na bilateralnoj osnovi, kao i na organizovanom tržištu, tj. na dugoročnom berzanskom tržištu i dan-unaprijed tržištu električne energije.

Na dugoročnom berzanskom tržištu električne energije, kojim upravlja BELEN, vršila se samo nabavka električne energije za pokrivanje gubitaka u sistemu od strane CGES-a i CEDIS-a. Prosječna ponderisana cijena električne energije za pokrivanje gubitaka u prenosnom sistemu, formirana u 2023. godini na dugoročnom organizovanom tržištu u Crnoj Gori, iznosila 140,80 €/MWh, što je za 0,66% više u odnosu na 2022. godinu, za 134,08% više nego u 2021. godini i 154,15% više nego u 2020. godini.

Prosječna ponderisana cijena električne energije za pokrivanje gubitaka u distributivnom sistemu, formirana u 2023. godini na dugoročnom organizovanom tržištu u Crnoj Gori, iznosila 124,08 €/MWh, a bila je veća za 6,76% u odnosu na cijenu u 2022. godini, za 54,39 % veća u odnosu na 2021. godinu i više nego duplo veća u odnosu na cijenu u 2020. godini.

Pored dugoročnog berzanskog tržišta, 26.04.2023. godine je uspostavljeno dan-unaprijed tržište električne energije, što predstavlja značajan pomak u razvoju veleprodajnog tržišta električne energije. Na dan-unaprijed tržištu električne energije, kojim upravlja BELEN, ukupno je registrovano 26 učesnika. Poređenjem cijena bazne i vršne električne energije na cnogorskom (BELEN) i mađarskom dan-unaprijed tržištu (HUPX) u 2023. godini može se zaključiti da su cijene na oba tržišta imale isti trend, a najveća razlika između postignutih cijena na ova dva tržišta se dogodila u poslednjoj sedmici decembra, u periodu katoličkih praznika kada se na mađarskom tržištu potražnja za električnom energijom drastično smanjila, što je dovelo do pada cijena.

Tokom 2023. godine nije bilo podnesenih prijava zloupotreba na veleprodajnom tržištu električne energije, niti utvrđenih slučajeva kršenja Zakona o nadzoru nad tržištem.

Što se tiče međuinstitucionalne saradnje u zemlji, Agencija ima zaključen Sporazum o saradnji sa Upravom za zaštitu konkurencije (sadašnja Agencija za zaštitu konkurencije), broj 12/1515-2 od 20. jula 2012. godine.

Kada je riječ o međunarodnoj saradnji u primjeni REMIT-a, Agencija ostvaruje saradnju sa nadležnim organima Energetske zajednice i učestvuje u radu radne grupe ECRB-a koja se bavi primjenom REMIT-a. Tokom 2023. godine je vršena kontinuirana komunikacija i razmjena podataka sa nadležnim tijelima na međunarodnom nivou o primjeni REMIT-a u Crnoj Gori.

Tokom 2023. godine nije bilo zahtjeva od strane nadležnog organa Energetske zajednice za preduzimanje mjera radi dostavljanja informacija u vezi sa transakcijama koje nijesu izvršene u skladu sa ovim zakonom.

Broj: 24/3663-2

Podgorica, 31. oktobar 2024. godine

Predsjednik Odbora

Branislav Prelević